

MA'NAVY-AXLOQIY ERKINLIK VA MILLIY O'ZLIKNI ANGLASH MASALALARI

Sultonova L.S.

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti
“Ijtimoiy fanlar” kafedrası katta o'qituvchisi,

Abduraximova S.

Buxoro muhandislik-texnologiya instituti
400-23 ECBT guruh talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada jamiyatda ma'naviy-axloqiy jihatdan real shakllangan shaxslar erkinligi millatning mavjudligi xususida fikr mulohazalar bildirilgan. Shuningdek, milliy o'zlikni anglashning asosini, ma'naviy-axloqiy barkamollik tashkil etishi ilmiy-falsafiy tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: O'zlikni anglash, ma'naviy-axloqiy erkinlik, shaxs erkinligi, millat, xalq, an'ana va qadriyatlar.

Annotation: In this article, opinions are expressed about the existence of the nation, the freedom of individuals, which is realistically formed in the society from a spiritual and moral point of view. Also, it was scientifically and philosophically analyzed that the basis of national identity awareness is spiritual and moral integrity.

Key words: Self-awareness, spiritual and moral freedom, individual freedom, nation, people, traditions and values.

Har bir millatning demokratik davlat, adolatli fuqarolik jamiyati barpo etish orzu-intilishlarining amaliy natijasi, shu millatga mansub shaxslarning: irodasi erkin, ruhiyati sog'lom, e'tiqodi mustahkam, imoni baquvvat aql-idroki va ma'naviy-axloqiy jihatdan o'zligini anglashiga bog'liq bo'ladi. O'zbekistonning birinchi Prezidenti I.Karimov ta'kidlaganidek: “Umuman olganda, insoniyat tarixi ma'naviyat – insonning, xalqning, jamiyat va davlatning buyuk boyligi va kuch-qudrat manbai ekanini, bu hayotda ma'naviyatsiz hech qachon odamiylik va mehr-oqibat, baxt va saodat bo'lmasligini yaqqol tasdiqlaydi, er yuzida qancha inson, qancha taqdir bo'lsa, har birining o'z ma'naviy olami bor. Ma'naviyatni tushunish, anglash uchun avvalo insonni tushunish, anglash kerak. Shuning uchun ham o'zligini, insoniy qadr-qimmatini anglab etgan har qanday odam bu haqda o'ylamasdan yashashini tasavvur qilish qiyin”[1].

Haqiqatda ham, bir tomondan, jamiyatda ma'naviy-axloqiy jihatdan real shakllangan shaxslar erkinligi millatning mavjudligi va istiqbolini ta'minlaydi hamda xalqni millat darajasida birlashtirishga qodirdir. Ikkinchi tomondan esa, bunday shaxslardan tashkil topgan jamiyatni umuminsoniy ma'naviy-axloqiy tamoyillar va normalarga mos ravishda boshqarish samaradorligi yuqori bo'ladi.

Insoniyat tarixida demokratik tamoyillarga ko'ra rivojlangan davlatlarning tajribalariga, hozirgi taraqqiyoti jarayonlari natijalariga nazar soladigan bo'lsak, ijtimoiy-iqtisodiy hayot asosini, faqatgina fan, texnika, texnologik rivojlanish emas, balki ularni tashkillashtirishdagi intellektual salohiyat, murakkab tarixiy davrlarda tafakkur yangilanishi muhim ahamiyat kasb etganligi ko'rinadi. Jamiyatda madaniy-

texnik taraqqiyotning ma'naviy-axloqiy mohiyatini, istiqbollarini anglamasdan va ana shu maqsadda millat birlashmasa, uning yuksalishini tasavvur qilish mumkin emas. Chunki, har qanday yuksalishning asosini milliy o'zlikni anglash, ma'naviy-axloqiy barkamollik tashkil qiladi.

Shuni ham e'tirof etish kerakki, shaxs muayyan tarixiy sharoitlarda, jamiyatning «ommaviy axloq normalariga» (to'g'rirog'i, jamoatchilikning konservativ fikriga) buysunishga majbur bo'ladi. Uning o'z hayot tarziga mos jihatlarini amaliy faoliyat dasturiga aylantiradi va bundan «ruhiy qoniqish effektiga» sazovor bo'ladi. Buni asoslash uchun esa, faylasuflar insonni tarixiy davrning mahsuli, degan nazariyani ilgari suradilar. Demak, insonni, shaxs mavjudligini tarixiy davr bilan bog'lab qo'yadigan bo'lsak, uning ijtimoiy-siyosiy jarayonlardagi passivligini e'tirof qilgan bo'lamiz. Vaholanki, har qanday insonning shaxslik maqomi mavjud tuzumga, zamonga (hatto, faol) moslasha olganliklarida emas, balki davrning xarakterini o'zgartirishga yo'naltirilgan amaliy faoliyatida namoyon bo'ladi. Ayniqsa, tarixiy shaxslar, millat etakchilari tarixning har qanday sinovlari oldida o'zini yo'qotmasdan, qat'iyat bilan butun salohiyatini shu davr taqozasini millat istiqboli, yosh avlodni ma'naviy yuksaltirish maqsadi yo'lida foydalana olganligi bilan etirofga sazovor bo'lganlar. Boshqacha aytganda, milliy taraqqiyot g'oyalarini amalga oshirish yo'lida o'zini fido qilishga qodir insonlarga buyuk shaxs maqomiga munosib bo'ladi.

Ijtimoiy siyosiy-munosabatlarni boshqarishda axloqiy norma va tamoyillarning samaradorligi masalasi millatning o'z-o'zini anglash muammosi bilan bog'liqligida namoyon bo'ladi. Millat, xalq o'zini ijtimoiy-siyosiy munosabatlarning haqiqiy sub'ekti, moddiy va ma'naviy boyliklarning yaratuvchisi, milliy til, tarixiy urf-odatlar, an'analar, qadriyatlar egasi va davlatga mansubligini, manfaatlari xamda extiyojlari umumiylikni tushunib etishi bilan taraqqiyotning milliy omiliga aylanadi [2].

Shunga ko'ra, bu muammolarni butun dunyo miqyosida bartaraf etishga kompleks-sistemali yondashuvdan boshqa muqobil yo'l yo'qligini barcha anglab etmoqda. Eng muhimi, xalqaro siyosiy tashkilotlarni shakllantirish va mavjud institutlar faoliyatini takomillashtirish zaruriyati tug'ilmoqda. Bu tashkilotlarning asosiy vazifasi mazkur muammo echimiga xalqaro jamoatchilikning e'tiborini jalb qilish va jamiyat siyosiy kuchlarini o'zaro konsensusga olib kelish yo'llarini qidirib topishdan iborat [3].

Millatning ruhiyatidagi, yuqorida ko'rsatilgan, xususiyatlarning deklarativ xarakteri, mavhumligi ijtimoiy-siyosiy munosabatlar barqarorligiga, milliy mustaqillik g'oyasiga, mafkurasiga putur etkazadi, ijtimoiy-siyosiy parokandalikka olib keldi. O'zbek milliy davlatchiligi tarixidagi zalvorli davrlar ham, fojeali kunlar ham, millatning ma'naviy-axloqiy qiyofasida o'z muhrini qoldirgan. Ziddiyatli tarixiy davrlarda shakllangan millatning mentalitetida, xarakterida g'ayriaxloqiy illatlar mavjudligi ham tarixiy fakt. Ya'ni, mustabid tizimga astoydil xizmat qilgan mansabparastlar, maddohlar, ikkiyuzlamachilar, laganbardorlarida siyosiy tizimning muntazam olib borilgan ayovsiz ta'qiblarida sotqinlik qilish orqali ma'lum imtiyozlarga egalik qilishga intilish kayfiyati ustuvorlik qilgan. Bu haqda I.Karimovning «Yuksak ma'naviyat – engilmas kuch» asarida ma'naviy hayotimizga jiddiy xavf soladigan jirkanch illat: «Bu – sotqinlikdir. Shu bois bunday odamlardan ogoh bo'lishimiz, ularga yonimizda o'rin bo'lmasligi lozim», degan edi [4].

Insonning o‘z ijtimoiy-siyosiy faoliyatini tanqidiy baholashi ham, milliy o‘zligini anglashi ham, ma’naviy-axloqiy rivojlanish darajasini ko‘rsatadgan mezon hisoblanadi. Eng muhimi, birinchidan, inson, shaxs faqat erkin bo‘lgandagina, o‘z tarixini, hozirgi faoliyatini xolis tahlil qilishi va baholashi mumkin. Ikkinchidan, uning erkinlikka bo‘lgan ishonchi va intilishi ijtimoiy-amaliy harakatini belgilaydigan ma’naviy-axloqiy asoslarning mustaxkamligiga bog‘liq bo‘ladi.

Adabiyotlar ro‘yxati.

1. I.Karimov. Yuksak ma’naviyat – engilmas kuch. 122 bet.
2. Aristotel. Politika. III, V, 8 // Aristotel. Politika. Afinskayapolitiya. –M.: Мысль, 1997.
3. Abu Nasr Forobiy «Fozil odamlar shahri» -T.: Abdulla Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti. 1993, 190-191 betlar.
4. Karimov I. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. –T.: 122 bet.